

SONJA ATANASIJEVIĆ (Lebane, 1962) objavila je romane: *Oni su ostali* (1995), *Crveni krug* (1997), *Bekstvo iz akvarijuma* (2003, nagrada „Zlatni Hit Liber”, uži izbor za NIN-ovu nagradu), *Narandže za Božanu* (2004, nagrada „Zlatni Hit Liber”), *Ko je ubio Alfija* (2009), *Vazdušni ljudi* (2013, Nagrada „Bran-ko Ćopić” Srpske akademije nauka i umetnosti, najuži izbor za NIN-ovu nagradu), *Velika laž* (2016) i zbirku priča *Krilata tuga* (2005). Priče su joj zastupljene u nekoliko antologija, a njena proza prevedena je na francuski, engleski, bugarski, rumunski i makedonski jezik. Živi u Beogradu.

b

Sonja Atanasijević
SPAVAJ,
ZVERI MOJA

edicija
KIRKA

uredništvo, lektura, korektura
Anja Marković
Tijana Petković
Aleksandar Šurbatović

fotografija na koricama
Dragana Udovičić

© Sonja Atanasijević

posmatrač

U stanu Nevene Danilović trenutno je prilično mračno, što ne treba shvatiti kao primedbu, jer mi odlično vidimo i u potpunoj tami. Samo želimo da svoj zadatak valjano obavimo. Da snimimo i saopštimo. Nevena očigledno ne želi da upali svjetlo. Njenu siluetu zatičemo na trosedu, iz profila bledo iscrtanu osvetljenjem iz parka, kao kad slikar svesno, nemarnim potezom olovke, načini prvu skicu. Sedi na ivici ležaja, blago pogurenih leđa, oborene glave, žbunaste kose. Na fotelji uočavamo još jednu priliku čije se crne oči cackle u mraku, u kojoj naša mehanička, ali savršena čula, detektuju neživu prirodu, tačnije, velikog plišanog medveda. Vlada visoko koncentrovana tišina kroz koju jedva čujno i omamljujuće teče zvuk Neveninog kompjutera, dok je izvana povremeno remeti lavež pasa, graktanje gavrana, pokoje vozilo. Čuju se i prigušeni zvuci televizora i ljudskih glasova iz susjednih stanova. Vazduh je zasićen parfemom u kojem preovladava miris lavande, i toplotom koju odaje radijator, ali i napeto ljudsko telo – Nevenino, naravno, medveda ne računamo, tako da se komotno može konstatovati prisustvo dvaju grejnih tela. Gradska toplana, kao i mi, valjano obavlja svoj posao. Mesec novembar, godina 2027.

Naša oštra čula hvataju i šum Neveninog disanja, dubokih uzdisaja i šištećih, dužih izdisaja, što će potrajati

još nekoliko minuta. Podiže ruku ka prozoru i baca pogled na svoj ručni sat. Tačno je 19 časova i 26 minuta. – Strpi se, Vojislave, još malo – kaže Nevena kroz šapat, gledajući u medveda. Sad ustaje, i koristeći ulično svetlo, pronalazi računar, i Jutjub kanal, sa kojeg će se u naš prostor, u narednim minutima, slivati prijatni zvuci francuske šansone. Vraća se i seda na trosed, ponovo pogledavši na sat. Sada znamo da naša junakinja čeka pomak vremena. Čeka 19 časova i 30 minuta, uobičajeni početak pozorišnih predstava, a ujedno i početak televizijskog dnevnika, najvažnijih vesti iz zemlje i sveta. Do kojih je Neveni u ovom času stalo kao do lanjskog snega. Da se poslužimo omiljenom ljudskom izrekom.

Ustaje i pali stonu lampu na komodi, usmerivši svetlo ka sebi. Obučena je u haljinu od zelene svile, našušurenu od struka naniže, koja otkriva ušiljena kolena i mršave listove; oko vrata ima crvenu ešarpu, na glavi ružičastu periku. Za medveda ne možemo reći da je obučen, pošto na sebi ima samo crvenu leptir-mašnu oko debelog vrata. Krzno mu je bledosmeđe boje. Nevena na nogama ima crvene cipele s tankim potpeticama, koje upravo započinju šetnju po parketu, proizvodeći ljupke zvuke kao ukrase kompoziciji iz zvučnika: *Tu t'en vas, Comme un soleil qui disparaît, Comme un été comme un dimanche, J'ai peur de l'hiver et du froid, J'ai peur du vide de l'absence, Tu t'en vas, Et les oiseaux ne chantent plus, Le monde n'est qu'indifférence.*

Ali, dosta opisa! Mi i nemamo nikakvih spisateljskih pretenzija, da to odmah bude jasno, a ljudske zlice koje ne vole veštačku inteligenciju, ovde bi nam odmah odbrusile da nemamo ni literarnog dara. Zato ne možemo u ovom

času da ne spomenemo našu najvišu instancu, obično je nazivaju „odmetnutom veštačkom inteligencijom”, za koju tvrdimo da može sve što čovek može, i više od toga, pa prema tome i da komponuje, slika, režira, piše. Opet, skeptični ljudski stvor reći će da nema umetnosti bez duše, što mi nikada nećemo imati ni na jednom nivou. Dakle, ni ta vaša famozna odmetnuta veštačka inteligencija dušu nikada dobiti neće!, zavapiće zajedljivo, tako da o tome ne vredi dalje raspravljati. O umetnosti i duši. Mi sada imamo važnija posla. I već se kajemo što smo uopšte i spominjali literarne ambicije, bolje da smo se malo osvrnuli na šansonu, šta nam tom pesmom naša domaćica poručuje? Sunce koje je nestalo, strah od zime, od hladnoće i samoće, ptice koje više ne pevaju, i ravnodušni svet – ništa tu ne sluti na dobro. Ali da čujemo sada našu Nevenu. Pre toga, samo još da pitamo onu sumnjalicu ljudsku da li može da se zakune da u bliskoj budućnosti... Ne, nemamo više vremena za takve jalove rasprave, jer Nevena se zaustavila i stoji nasred prostorije, popravlja nabore svoje haljine, uz fini šum tkanine, i pročišćava grlo, pa, da je čujemo.

– Nevena Danilović potrošila je svoj život sa 55 godina. Pitate se kako? Da li je Nevena bila alava, proždrljiva, da li je glupo verovala da je on nepotrošiv sve do čovekovog fizičkog kraja? Kao u onom poznatom vicu, sećate se? Kad doktor kaže pacijentu da mu je srce oslabilo, a ovaj pita: Ma, doktore, hoće li ono mene služiti dok sam živ? Tako je, gospodo, sa srcem... Služi dok ste živi. Ali sa samim životom stvari stoje drugačije! Evo mene na sceni, skockana, kao što vidite, još zanosna, još poželjna, jelda Vojo? – pita, gledajući u medveda. Sa vrata odmotava

ešarpu, sa koje se širi miris parfema, i baca je medi u krilo. Vojislav uzvraća tupim pogledom. – A unutra... Unutra potpuno prazna! Kao stan u kome su sva svetla pogašena, iz kojeg su se stanari iselili. Zamislite takav stan. Zamislite zgradu iz koje su ljudi pobjegli od neke pošasti, zaraze, podzemnih voda... Zamislite čitav grad napušten. Zamislite zemlju iz koje su svi stanovnici emigrirali, bežeći od rata ili ko zna čega. Granice su tu, zidovi su tu, ali nema vazduha ni svetlosti. Eto, to je Nevena Danilović.

Čuje se zvono na vratima. Nevena skida periku, odlaže i nju u krilo medveda, i upućuje se ka izlaznim vratima. Kroz špijunku vidi krupnu, visoku ženu srednjih godina koja u ruci drži transparent s natpisom „Ludilo, brate”. Otvara vrata.

– Gospođo, da li vi za svoju depresiju krivite sistem ili imate lični razlog? – govori žena u ravnim, dubokim cipelama koje zauzimaju skoro celu površinu Neveninog malog otirača. Jedna pertla je odvezana i razvlači se kao glista.

– Vi ste već treća osoba koja mi dolazi iz te stranke, i već sam rekla...

– Ali ako biste imali samo nekoliko minuta.

– Sad zaista nemam. Možda neki drugi put. Slažem se da zvučite nekako... avangardno, Ludilo, brate, zanimljivi su vam i rekviziti, pogotovu one kapice... Ali nemam nameru da se učlanim u vašu stranku, to sam više puta ponovila.

– Ne morate da se učlanite, za početak je potrebno...

– Pa, udite, ipak, na minut, da ne stojite u hodniku – prekida je Nevena.

Duboke cipele napuštaju otirač, dok pertla puzi podom. Nevena se povlači nekoliko koraka unazad i zaustavlja, dajući ženi do znanja da će razgovor završiti u predsoblju.

– Hvala vam – kaže ona. – Dakle, kao što kazah, treba samo da mi odgovorite na pitanje da li za svoju depresiju okrivljujete sistem.

– Već sam vašem kolegi rekla da o tome ne želim da razgovaram... A ne znam ni otkud vam to da sam u depresiji.

– Pratimo vas, draga – dodaje žena utišanim, poverljivim glasom. – Naši aktivisti se mešaju s narodom i beleže smrknuta lica. Sve ih je više. Naš narod je već duže vreme tužan.

– Znete... mene je politika koštala braka. Zato moram biti oprezna.

– Zaista?

– Pa, dobro, ne baš bukvalno, ali ima istine... Da li se sećate onih nesrećnih devedesetih kada smo u ovo vreme, vreme dnevnika, lupali u šerpe pored otvorenih prozora?

– Da, naravno da se sećam. I ja sam lupala, gospođo – kaže žena odmahujući slobodnom rukom. – Cela moja porodica je lupala. I posle prolupala, ha! Ne baš svi, ali ima ih, bogami... Ujak, sestrić, moja nesrećna majka... Posle smo lupali lekarima za vreme one korone, pa opet malo u šerpe... Ide nam to lupanje, i bog!

– Dobro, za lekare je bio aplauz, ne lupanje – ispravlja je Nevena.

– Ups, tačno, sad sam ja lupila – kaže žena, prekrivši usta šakom.

– U šerpe sam i ja lupala, devedeset sedme – kaže Nevena – i to sa stomakom do zuba, i tako istraumirala svoju bebu. Svi se mi rađamo s tim strahom, to je poznato, ali ona se unervozi i kad neko govori suviše glasno, zacrveni se u licu, pritiska uši...

– A brak?

– A, da, brak. Pa, te šerpe... čitav komplet... Dobili smo ih od moje svekrve za Mladence. Moj muž nije bio mog političkog mišljenja, bio je protiv lupanja u šerpe... I onda me je otpužio da sam ih namerno polupala zato što su poklon od njegove, tada već pokojne, mame. Čak je i suzu pustio... Tako je počelo... Tako je počela svađa...

– Da, uvek nekako počne. Najčešće od neke gluposti... I, razvod, znači?

– Da... Ma, nisam ga ni volela dovoljno... Nema veze. Sad, zaista, žurim, izvinite, za koji minut doći će jedan moj prijatelj po mene, idemo na neku večeru...

– Da, vidim da ste se spremili za izlazak, lepo se provedite!

– Hvala vam... Nego, razvezala vam se pertla.

– Uh, baš vam hvala, mogla sam da se sapletem – kaže žena, odlaže transparent uza zid, saginje se i vezuje pertlu.

Da ovde samo časkom primetimo koliko je ljudsko biće krhko. Da je Nevena nije opomenula, žena je mogla negde usput, do naredne adrese, da se saplete, padne i udari glavom o zid, o stepenik... i pogine. Teoretski, a vidimo i praktično, pripadnika ljudske vrste može da ubije jedna pertla.

Nevena se vraća u dnevnu sobu, seda na trosed i izuva se, jednu cipelu spušta na pod, drugu zadržava u rukama.

spavaj, zveri moja

Preko lica joj je senka koje nije bilo do ovog časa. – Izlazak – kaže setno, zagledana u cipelu, lagano klizeći kaži-prstom preko štikle, zadržavajući se na mestima gde je koža oguljena, dok joj se usne razvlače u gorško-ironični smešak.

Potrošen život. Možda zato što si se previše trudila oko njega. Postavljala visoke standarde. Zahtevala previše, pa ti se uvek činilo da dobijaš premalo. Možda smo za svaku zabludu – kao vlastitu konstrukciju u koju se uzidamo i tu ostanemo sve do njenog rušenja – sami krivi. Nikada nisi bila lenja, Nevena, ali ni dovoljno bezbrižna. Nikada ništa nisi prepuštala slučaju, ni kosmosu. Da li je to bilo pogrešno? Da li je makar jedan mali, najmanji deo života uvek trebalo ostavljati da neko drugi uredi? Pa, kako bude. Jesi li kukavica, Nevena, ili narcisoidni opsesivni perfekcionista? Ili si samo bila odgovorna, što se, eto, nije isplatilo.

Identične idiotski-roze jakne za sestrice, sećaš li se? Ili karirane haljinice i bele dokolenice čiji se rub useca u kožu potkolenice, ostavljajući rozikasti trag – za kojim sigurno lude izopačeni umovi. I još crne lakovane cipele. Tebi je možda 13, njoj 10. Porodična šetnja pored reke, koju ne podnosiš. Reku voliš, ne voliš šetnju. Vas dve ste u sredini. Majka i otac razgovaraju, odašiljući jedno prema drugom glasove, koji preleću preko vaših lica. Nijedan razgovor nije opstao u tvom sećanju. Nemaš pojma o čemu su pričali. Sredina osamdesetih, još mirnih godina.

Šetate do Save, kejom, i natrag. Dragana svaki čas izlazi iz reda i na nekoliko koraka od vas izvodi svoj skakutavi

hod – koji prezireš. Ne podnosiš njenu demonstraciju radosti, razdraganosti, i apsolutne bezbrižnosti. Smatraš da glumi. A gluma je tvoj teren. Tu su pohranjeni tvoji ozbiljni planovi za budućnost, o kojima još ne progovaraš. Tvoju školu glume roditelji ne shvataju ozbiljno, doduše, ne smatraju je ni samo zabavom, već poželjnom vanškolskom aktivnošću kakvu psiholozi preporučuju, koja će te osloboditi treme za bilo kakve druge nastupe u budućnosti, jer sam život je, šta drugo, nego nastup? Tvoji časovi glume su funkcionalni dodatak na školu, ali ništa više od toga, nikako priprema za buduću profesiju. Predosećaš da će se protiviti kada im to budeš saopštila, ali i ne veruješ da će ti oduzeti pravo izbora, jer Slavica i Milan su roditelji kakvi se samo poželeti mogu, gotovo nevidljivi, kao dobra vlast čijim izvršiocima i ne znaš imena. Zato još ne otkrivaš svoje planove, uživajući u slatkoj tajni, glumeći da je škola glume za tebe samo zabava. Gledajući s gađenjem Draganin skakutavi hod, svaki put si bila ubeđena da se zapravo dodvorava roditeljima. Zaboga, oni su je stvorili takvu. Radosnu i zadovoljnu. Oni su zaslužni za njenu bezbrižnost.

A, opet, kad rastegnem naše živote kroz vreme, sve do ovog poražavajućeg časa u sumorno nedeljno popodne, u avetinjski tihoj zgradi bez ijednog deteta koje bi moglo da remeti mir, dok gledam kroz prozor u naše malo brdo, sivo nebo i ogolelo granje koje se pokorno povija pod bičevima košave, shvatim da mi je možda bilo bolje da sam i ja skakutala s Gagom tih večeri čiste naive, u idiotski-roze jakni, tamo na obali Save koja je tiho tekla u susret Dunavu, kao što to čini i ovog časa. Možda bih na vreme *uvežbala* radost, umesto što sam se mrštila

i *vežbala* prezir. I halapljivo gutala mrak. Nagutala si se mraka, Nevena, sad vidi šta ćeš s njim. On traži pažnju, hranu, ljubav.

Doduše, u to doba, bila mi je potrebna i sigurna distanca od sestre, da pokažem kako sam odrasla, dok je ona još balavica. – Mama, jesam li ja ikada skakala ovako kao kreten? – pitam našu mati koja oko sebe širi koktel mirisa – miris laka za kosu pomešan s parfemom na bazi mošusa, i pod njim, nikad poražen do kraja, miris njene zubarske ordinacije. – Ne sećam se, Nevena – odgovara posle kratke pauze. – Mislim da nisi... A Gaga svakako nije kreten zato što tako trčkara. Šta fali tome, veselo dete... – odgovara moja majka, uz blagi prekor.

Potrošen život. Sa 55 godina. Možda si ti, Nevena, prava žrtva potrošačkog društva! Trošila si hranu, kozmetiku, garderobu, proizvode modernog doba, iz kataloga, sa televizijskih reklama, sa Interneta. A potrošačko društvo proizvodi šta? Neurotike. Koliko nervno rastrojenih ljudi je dosad proizvelo? Oko dve milijarde. Nije malo. I ti si iz potrošnje skliznula u neurozu, odakle je sve moguće, pa i široko otvoriti vilicu i kao gladan ker, ostavljen od svih, zagristi vlastiti život. Sad si otpadak potrošačkog društva. Više ničemu ne doprinosiš. Nikome nisi potrebna. Sad ždereš samu sebe.

Nevena, ne fantaziraj, potrošnja života teško da ima veze s potrošačkim društvom, to je jeftina konstrukcija. Kao da je sada i važno zašto se to dogodilo. Potrošila i tačka. Kao što se potroši šećer, ulje, brašno. Mama, nema više šećera u kutiji, kaže Tara. Eto vas u vašoj lepoj kući na Zvezdari, u kojoj se dnevno svetlo baškarilo od prvih

sunčevih zraka, pa sve do zalaska. Vidi tamo u ostavi, čujem sebe. Nema ni tamo, kaže Tara. Onda stavi na spisak.

Sad se vraćaš u svoj novobeogradski stan u prizemlju, sa gvozdenim rešetkama na prozorima, otvaraš svoju unutarnju ostavu... Vidi, molim te, nema više života! Potrošen do kraja. Možda si zahvatala previše, ili ti se premalo nudilo. Bilo kako bilo, treba videti šta dalje. Da li se pomiriti s tim, nema, pa, šta? I odlepršati. Prethodno slegnuti ramenima, kao što je to Jovana činila celog života, toliko često da joj se taj pokret ugradio u karakter, ili je upravo bio njegova manifestacija. I još reći u kameru: Bože moj, 55 godina, čak godinu dana više od Joke, mahnuti i nestati sa *ekrana*. Elegantno. Ili postati Stvar u sadašnjosti, što već ionako jesi, pa tehnički nastaviti život, a duh preseliti u prošlost, što svakako neće biti lako, svaka selidba podrazumeva fizički i mentalni napor. Pritom, treba obezbediti optimalni intenzitet sećanja koji uvodi u prošlost, a sadašnjosti ostavlja dovoljno čist um da izvršava zahteve tela.

Prema tome, Nevena, isključi se iz stvarnosti koja te je ionako odbacila, sada ti njoj okreni leđa. Od sutra više ne kupuješ novine, ne gledaš televiziju. Objavi se sa društvenih mreža, napiši da odlaziš u prošlost kako bi proverila da li zbog nje vredi živeti. I stavi smajlic da misle kako je to šala. Nažalost, jedino moraš da zadržiš skajp, zbog Tare i Gage. Dobro je da si postavila kameru, moći ćeš da gledaš sebe kad god poželiš. Sećaš li se, Tara, kako si mi jednom rekla, tek si bila otišla u Nemačku: Mama, prilagodi se već jednom ovom svetu. Evo, mila, prilagođavam se! Dajem svoj doprinos virtuelnoj stvarnosti, otupelosti, izveštačenosti, otuđenosti, izopačenosti – prilažem ništa

manje nego sebe. Očistiću se od mržnje, od zavisti, biću pozitivan lik u komadu koji sama režiram, lik koji voli život, voli svet, ljude, ima osmeh, zamisli, ima osmeh! Osmehuje se po čitav dan. Znaš kako je rekao Pikaso, Umetnost je laž koja nam pomaže da spoznamo istinu. Znaš li, Tara, i da stručnjaci tvrde da, kada se nasmešimo, mozgu šaljemo poruku da smo srećni? Ti si lekar, to bi morala znati. Tada se u našem telu oslobađa serotonin, hormon sreće. Ne isplati se iskrenost u ovom svetu, čak ni prema sebi, konačno sam shvatila! Uveče ću ponekad proveravati kako napredujem. Ako mi i taj projekat propadne, stavljam kapicu i idem na ulicu. Kakvu kapicu?, pitaš... Ma, nije važno... Kapicu.

Da, da, Nevena, od sutra se posvećuješ sebi. Imaš idealne uslove, sama, bez posla, ne brineš se ni o kome. Nisam vam više potrebna, direktore? Tehnološki višak, kažete? Tako, dakle. A student generacije, a prosek 9,59, to više ništa ne znači, jelda? Ništa ne kažete, samo sležete rame-nima. A, dobiću otpremninu? O, pa to je fantastično! Dovoljna je za dve godine života i nerada. Čist luksuz!

Hranićeš se i poжити, Nevena, kao i dosad, ali bez alkohola, molim te, za sećanja je potrebna trezvenost, ona ionako vrludaju. Kupaćeš se redovno, za slučaj da se zaglibiš tamo negde u prošlosti, pa te pronađu... Ne smeš da se obrukaš. Znaš kako je mama govorila, higijena je na prvom mestu. Sećaš li se... U ovom istom stanu, u kupatilu... Koliko je prošlo od onda? Pereš joj kosu nekoliko sati pre nego što će izdahnuti. Sa svežim mirisom šampona od koprive. Pozvala si hitnu pomoć. Taman imamo vremena da mi opereš kosu pre nego što dođu, rekla je.

Izdavač: Blum izdavaštvo, Nova Varoš
Sedište redakcije: Trgovačka 14/26, Beograd
Dizajn korica: Jelena Lugonja
Mail: redakcija@blumizdavastvo.rs
ISBN: 978-86-6070-005-8
Štampa: F.U.K.
Tiraž: 500

COBISS.SR-ID 16773897

CIP - Каталогизacija у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
821.163.41-31

АТАНАСИЈЕВИЋ, Соња, 1962-

Spavaj, zveri moja / Sonja Atanasijević. - Nova Varoš
: Blum izdavaštvo, 2020 ([Beograd] : F.U.K.). - 252 str. : ilustr.
; 20 cm. - (Edicija Kirka)

Tiraž 500. - Sonja Atanasijević: str. 1.

ISBN 978-86-6070-005-8

COBISS.SR-ID 16916745